



دانشگاه گسترش و منابع انسانی

نشریه کارآفرینی در کشاورزی

جلد پنجم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۷

<http://jead.gau.ac.ir>

DOI: -----

## شناسایی موانع راه‌اندازی کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک در ایران (مورد مطالعه: واحدهای کشاورزی ارگانیک استان تهران)

مأنده دهنمکی<sup>۱</sup>، \*محسن فرهادی‌نژاد<sup>۲</sup> و میثم مدرسی<sup>۲</sup>

<sup>۱</sup> دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت کارآفرینی، گرایش کسب و کار جدید، مدیریت و علوم اداری، دانشگاه سمنان،

<sup>۲</sup> استادیار گروه مدیریت صنعتی، مدیریت و علوم اداری، دانشگاه سمنان

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۴/۰۴؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۶/۲۸

### چکیده

امروزه بخش کشاورزی در جهت برطرف نمودن نیاز روزافزون مایحتاج غذایی به دلیل رشد سریع جوامع بشری با گسترش علوم و فناوری‌های جدید، تولیدات خود را به صورت کمی افزایش داده است. اما این افزایش تولید باعث ایجاد مشکلات زیست‌محیطی، تخریب و آلوده شدن منابع آب و خاک و بروز بیماری‌های مختلف گردیده. در خصوص حل این مشکلات، کشاورزی ارگانیک به‌عنوان یکی از نظام‌های کشاورزی پایدار مطرح می‌گردد. اما با وجود مزایای فراوان، راه‌اندازی کشاورزی ارگانیک در بین کشاورزان با موانع فراوانی مواجه می‌باشد. پژوهش حاضر به شناسایی موانع راه‌اندازی کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک پرداخته است. در این راستا از روش پژوهش کیفی و انجام ۱۲ مصاحبه عمیق با تولیدکنندگان محصولات ارگانیک استفاده شد. همچنین تحلیل مصاحبه‌ها از طریق کدگذاری باز و محوری صورت گرفت. یافته‌های تحقیق نشان داد که از دیدگاه تولیدکنندگان محصولات ارگانیک مورد مطالعه موانعی مانند: مالی، قانونی و اداری، زیربنایی و حمایتی، آموزشی، نگرشی و فرهنگی، شخصی، بازار و محیط کار و موانع مرتبط با تولید وجود دارد که در پایان پیشنهادهای در خصوص اهمیت راه‌اندازی و حفظ و حراست از کشاورزی ارگانیک پیشنهاد می‌گردد.

**واژه‌های کلیدی:** کشاورزی ارگانیک، موانع راه‌اندازی، موانع کسب و کارهای کشاورزی، موانع کسب و کار

### مقدمه

به مصرف مواد شیمیایی می‌باشد (شیری و پاپ زن، ۱۳۹۱). با توجه به اینکه تولید محصولات پربازده اعم از انواع محصولات باغی و زراعی با استفاده بی‌رویه از کودها و آفت‌کش‌های شیمیایی باعث افزایش کمی تولیدات کشاورزی گردید و یا در یک بازه زمانی خاص مشکل غذا را در بسیاری از کشورها از جمله

امروزه بخش سیستم‌های تولیدی کشاورزی در جهت برطرف نمودن نیاز روزافزون مایحتاج غذایی به دلیل رشد سریع جوامع بشری به میزان زیادی وابسته

\*مسئول مکاتبه: [farhadi@semnan.ac.ir](mailto:farhadi@semnan.ac.ir)

کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه حل نمود، اما همواره این افزایش تولید با مشکلات زیست محیطی مانند آلودگی منابع آب و خاک، بروز آفات و بیماری‌های جدید گیاهی و همچنین بیماری‌های صعب‌العلاج در اثر کاهش کیفیت مواد غذایی روبرو شده است (کیانی و لیاقتی، ۱۳۸۷). مجموعه این عوامل سبب شد تا حفظ محیط‌زیست و امنیت و بهداشت غذایی به یکی از دغدغه‌های بشر در حال حاضر تبدیل شود و جوامع بین‌المللی در پی یافتن راهبردهای مناسبی برای حل این مشکلات و دستیابی به نظام‌های کشاورزی پایدار باشند. یکی از این راهبردها، کشاورزی ارگانیک است که هدف آن ضمن حفاظت از حاصل‌خیزی خاک، افزایش تولید محصول با کمترین تکیه بر استفاده از مواد شیمیایی می‌باشد (شیری و پاپ زن، ۱۳۹۱). بدین ترتیب کشاورزی ارگانیک این‌گونه تعریف می‌شود: نظام مدیریت تولید اکولوژیکی که به تقویت و گسترش تنوع زیستی و چرخه‌های بیولوژیکی و فعالیت‌های بیولوژیکی خاک می‌پردازد. این نظام بر پایه حداقل بهره‌برداری از نهاده‌های خارج از مزرعه و نیز اقدامات مدیریتی برای بازسازی نگهداری و تقویت توازن اکولوژیکی بنا شده است (هیئت استانداردهای ملی ارگانیک امریکا، ۲۰۰۵). فدراسیون جهانی جنبش کشاورزی ارگانیک، کشاورزی ارگانیک را اینگونه تعریف می‌کند: کشاورزی ارگانیک سیستم تولیدی است که از سلامت انسان‌ها، اکوسیستم‌ها و خاک‌ها حمایت می‌نماید و بر فرآیندهای اکولوژیکی، تنوع زیستی و سیکل‌های طبیعی تکیه دارد و کاربرد نهاده‌های با اثر رقابتی را ترجیح می‌دهد (IFOAM<sup>1</sup>, 2008). به طور کلی اهداف اصلی نظام‌های تولید ارگانیک، بهینه‌سازی تولید، افزایش کیفیت محیط‌زیست و رفاه جامعه

است. در همین راستا و با توجه به مطرح شدن مفهوم کشاورزی رقابتی، یکی از راه‌های بالا بردن بهره‌وری و کسب سود، استفاده از روش‌های کشاورزی ارگانیک به عنوان ابزاری برای ایجاد یک دگرگونی ساختاری در شیوه‌های کنونی تولید کشاورزی است. با توجه به اهمیت کشاورزی ارگانیک در زندگی امروزه بشر، این محصولات از طرف کشورهای مختلف جهان به‌ویژه کشاورزان اروپایی در حال گسترش بوده و آمارها نشان می‌دهد که قریب به ۲۰ درصد از محصولات کشاورزی در قاره‌ی سبز به کشاورزی ارگانیک اختصاص یافته است. به نظر می‌رسد نگاه اروپائیان جهت حضور فعال در بازارهای جهانی تولیدات کشاورزی و عرضه محصولات سالم و بدون مواد شیمیایی و ارگانیک در آینده‌ی نزدیک جدی خواهد بود (شعبانعلی فمی و همکاران، ۱۳۸۷). براساس داده‌های جمع‌آوری شده توسط مؤسسه تحقیقات کشاورزی ارگانیک<sup>۲</sup> و فدراسیون بین‌المللی جنبش کشاورزی ارگانیک (IFOAM)، بر اساس آخرین اطلاعات آماری به‌هنگام شده در سال ۲۰۱۳، زمین‌های کشاورزی ارگانیک در بسیاری از کشورها رشد یافته و از رقم ۱۱ میلیون هکتار در سال ۱۹۹۹ به رقم ۴۳ میلیون هکتار افزایش یافته که حدود ۳/۹ برابر شده است. هم‌چنین در سال ۲۰۱۳ حدود ۴۳/۱ میلیون هکتار زمین کشاورزی به‌صورت ارگانیک کشت شد و حدود ۲ میلیون تولیدکننده در سرتاسر جهان در زمین‌های خود کشاورزی ارگانیک داشته‌اند که بیشترین تعداد در کشور هندوستان با ۶۵۰ هزار تولیدکننده و بعد از آن اوگاندا با ۱۹۰ هزار تولیدکننده و مکزیک با ۱۷۰ هزار تولیدکننده قرار دارند.

2- Forschungs institut für biologischen Landbau(FIBL)

1- International Federation of Organic Agriculture Movements

راه‌اندازی کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک در ایران می‌تواند یکی از گام‌های مهم و اساسی در رفع مشکلات و توسعه این نوع از کسب و کارها باشد. با این وجود اگرچه مطالعاتی در حوزه موانع توسعه کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک در کشور انجام شده است اما پژوهش‌های پیشین موانع راه‌اندازی این نوع از کسب و کارها را چندان مورد توجه قرار نداده‌اند، بنابراین پژوهش حاضر با قصد پر نمودن این خلاء پژوهشی به دنبال پاسخ گویی به این سوال است: موانع راه‌اندازی کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک در ایران چیست؟

**موانع راه‌اندازی کسب و کارها:** موانع راه‌اندازی کسب و کار به هر عاملی گفته می‌شود که فرآیند راه‌اندازی کسب و کار را دچار تاخیر یا مشکل می‌کند یا باعث توقف آن شده و یا مانع از شروع آن کسب و کار می‌شود (امیری و همکاران، ۱۳۸۸). در واقع ایجاد موفقیت‌آمیز کسب و کارهای کوچک کارآفرینانه، موجب افزایش تولید ناخالص ملی و توسعه اقتصادی می‌شود. اما موانع و مشکلات فراوانی باعث می‌شوند که بیشتر کارآفرینان بالقوه برای راه‌اندازی کسب و کار خود اقدام نکنند و یا آنانکه اقدام کردند قطعاً با موانع و مشکلاتی مواجه شوند و حتی در معرض شکست قرار گیرند. البته آمار شکست کسب و کارها در ایران به مراتب بیشتر است. با توجه به آمارهای موجود می‌توان دریافت که حدود ۹۰ درصد کسب و کارهای کوچک و متوسط در مرحله راه‌اندازی با شکست روبه‌رو می‌شوند (عربی، ۱۳۹۱). همچنین مطابق گزارش ۱۳۸۲ کسب و کارهای کوچک و متوسط در مرحله راه‌اندازی ورشکست می‌شوند (شفیعی و شقاقی، ۱۳۸۲). سهولت راه‌اندازی کسب و کار در ایران به مراتب سخت‌تر و پیچیده‌تر، و فضای آن نامطلوب‌تر از گذشته شده است؛ به طوری که بانک جهانی، رتبه ایران را از نظر آسانی انجام کسب

با توجه به اینکه ایران از پتانسیل بالایی در تولید محصولات ارگانیک برخوردار است باید از این پتانسیل به عنوان یک امتیاز در تولید این محصولات استفاده شود. در حال حاضر در کشور ما با توجه به شرایط خشک محیطی و فراوانی نیروی کار، تولید محصولات ارگانیک اقتصادی‌تر و آسان‌تر از بسیاری از مناطق جهان به نظر می‌رسد (شیری و پاپزن، ۱۳۹۱). اما بر اساس گزارش فدراسیون مربوطه، زمین‌های زیر کشت ارگانیک ایران حدود ۱۲/۲ هزار هکتار گزارش شده است که حدود ۰/۰۳ درصد کل زمین‌های کشاورزی ایران را شامل می‌شود. نکته قابل توجه این است که سال ۲۰۱۳ نسبت به سال ۲۰۱۲ رشد زمین‌های تحت کشت کشاورزی ارگانیک در ایران ۷۱/۵ درصد منفی داشته است. یعنی کشاورزانی که ارگانیک کشت می‌کردند، از گردونه کشاورزی ارگانیک خارج شده‌اند. آخرین آمار ارگانیک کشور مربوط به سال ۲۰۱۴ می‌باشد که حدود ۳۴۴۵۰ هکتار می‌باشد (پاسبان، ۱۳۹۵).

به رغم گسترش این نوع از کشاورزی در جهان، همچنان موانعی پیش‌روی کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک وجود دارد. طبق مطالعات انجام شده در بین کشاورزان ویرجینیا موانع ایجاد کشاورزی ارگانیک شامل عدم اطمینان به فرآیند ارگانیک، کمبود اطلاعات بازاریابی و اطلاعات راجع به قیمت و بودجه، مشکلات تولید و کمبود اطلاعات راجع به تولید ارگانیک می‌باشد (Sterrett et al., 2005). در مجموع می‌توان بیان نمود که با وجود مزایای فراوان نظام کشاورزی ارگانیک، نظام مذکور و به تبع آن راه‌اندازی و توسعه آن با موانع متعددی مواجه است. همان‌طور که در قبل بیان شد وضعیت کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک در ایران نیز به رغم فرصت‌ها و ظرفیت‌های موجود چندان مناسب به نظر نمی‌رسد و توسعه این نوع از کسب و کارها با موانع خاص خود روبرو است. شناسایی چالش‌ها و موانع

مالیاتی، قوانین تجارت، قانون کار و ... می‌باشد و در نهایت موانع مرتبط با محیط کسب و کار نیز شامل: فقدان زیرساخت‌های تجاری، تخصصی و حرفه‌ای، عدم حمایت هنجارهای اجتماعی و فرهنگی از کارآفرینی، نبود زیرساخت‌های مناسب فیزیکی، فقدان حمایت مالی کافی و نبود فضای آزاد بازار برای شرکت‌های جدید و در حال رشد می‌باشد.

همچنین جمع‌بندی مطالعات پیشین نشان‌دهنده این موضوع است که محدودیت‌های مختلفی در زمینه‌های مالی، قانونی و اداری، زیربنایی و حمایتی، آموزشی، نگرشی و فرهنگی و بازار و محیط کار مانع راه‌اندازی کسب و کارها در کشور هستند که در جدول زیر به بخشی از این موانع اشاره می‌گردد (امیری و همکاران، ۱۳۸۸).

و کار در میان ۱۹۰ کشور، ۱۲۰ گزارش کرده است (World Bank Group, 2017).

بنابراین کارآفرینان در مرحله راه‌اندازی کسب و کار جدید با موانع متعددی مواجه‌اند. موانعی همچون "خطرپذیری مالی زیاد"، "ناتوانی در تامین مالی" و "موانع اداری"، از مهم‌ترین موانع کارآفرینی در ایران محسوب می‌شوند (زالی و رضوی، ۱۳۸۷).

همچنین دسته‌بندی دیگری از موانع و چالش‌های توسعه کارآفرینی در ایران وجود دارد که شامل عوامل ضد انگیزشی، موانع قانونی و محیط کسب و کار می‌شود (پاکویان، ۱۳۹۱). موانع ضدانگیزشی شامل: خطرپذیری مالی زیاد، عدم دستیابی به منابع مالی برای سرمایه‌گذاری، موانع اداری، هزینه‌ها/ خطرات اجتماعی، فساد اداری و فقدان مهارت‌ها می‌باشد. موانع قانونی شامل: قوانین و مقررات بانکی، قوانین

جدول ۱- محدودیت‌های راه‌اندازی کسب و کار

موانع	جزئیات	
محدودیت‌های مالی	۱- نبود سرمایه اولیه برای راه‌اندازی	
	۲- نبود دسترسی به منابع مالی (مانند تسهیلات بانکی) برای راه‌اندازی	
	۳- بالا بودن ریسک راه‌اندازی کسب و کار	
	۴- بالا بودن نرخ بهره تسهیلات بانکی	
محدودیت‌های قانونی و اداری	۱- زمان طولانی پاسخگویی به تقاضای دریافت تسهیلات بانکی	
	۲- قوانین و روش‌های پیچیده ارزیابی طرح‌های پیشنهادی برای دریافت تسهیلات	
	۳- لزوم ارائه وثیقه برای دریافت تسهیلات بانکی	
	۴- وجود فساد اداری ۵- قوانین و مقررات بانکی ۶- قانون تجارت	
	۷- نبود قوانین مناسب برای جذب سرمایه‌گذاران خارجی	
	۸- اخذ مجوزهای لازم و مشکلات مربوط به سازمان‌ها و ادارات دولتی مربوطه	
	۹- کوتاه بودن زمان بازپرداخت تسهیلات بانکی	
	۱۰- وجود انحصارات دولتی ناشی از قوانین و مقررات دولتی	
	۱۱- نبود قوانین مناسب برای سرمایه‌گذاری مشترک	
	۱۲- تغییر مکرر قوانین و مقررات حاکم بر شرکت‌ها	
	محدودیت‌های زیربنایی و حمایتی	۱- تحریم‌های بین‌المللی علیه کشور
		۲- نبود مکان مناسب برای استقرار کسب و کار
۳- بالا بودن نرخ تورم ۴- تمایل دولت به شرکت‌های بزرگ		
۵- نبود حمایت دولت از کسب و کارهای کوچک و متوسط		
۶- ناکافی و به روز نبودن اطلاعات بازار و صنعت		
۷- نبود شرکت‌ها و موسسات خدمات مشاوره‌ای و حمایتی		
۸- نبود تسهیلات ارتباطی و حمل و نقلی مدرن و سریع		
۹- نبود ارتباطات مؤثر با تامین‌کننده‌ها و شبکه‌های توزیع و فروش		

ادامه جدول ۱

۱- نظام رسمی آموزش کشور	محدودیت‌های آموزشی
۲- نبود آموزش‌های راه‌اندازی و مدیریت کسب و کار	
۳- نبود آموزش کارآفرینی در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای	
۴- نبود مدرسان مجرب و اثرگذار در دوره‌های آموزش کارآفرینی	
۵- نامناسب بودن آموزش‌های موجود در زمینه کارآفرینی	
۱- فرهنگ دلالتی و واسطه‌گری ۲- ضعف کار تیمی	محدودیت‌های نگرشی و فرهنگی
۳- فقدان فرهنگ خطرپذیری در خانواده‌های ایرانی، ضعف کار تیمی	
۴- عدم گرایش به کار ۵- فرهنگ آب باریکه ۶- وجود تبعیض‌های جنسیتی	
۷- تبعیض‌های اداری (پارتنری بازی در ارائه تسهیلات و مجوزها به افراد خاص) ۸- نگرش سلیقه‌ای مسئولان و کارشناسان نهادهای مربوطه	
۱- ترس از شکست در راه‌اندازی کسب و کار	محدودیت‌های شخصی
۲- فقدان دانش مالی	
۳- فقدان آگاهی از خدمات حمایتی	
۱- تقلب سایر یا برخی از شرکت‌ها	محدودیت‌های بازار و محیط کار
۲- وجود رقبای جدید	
۳- دشواری ساخت و ارائه اقتصادی محصول یا خدمت جدید	
۴- بی اعتمادی مشتریان بالقوه به شرکت‌های تازه تاسیس	
۵- نبود نیروی انسانی توانمند در بازار کار یا دشواری جذب آن‌ها	

شامل موانع سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی، موانع اقتصادی، موانع فرهنگی، موانع پشتیبانی و حمایتی، موانع آموزشی و اطلاع‌رسانی و موانع زیرساختی هستند (احسانی‌فر و همکاران، ۱۳۹۵). و این موضوع در بخش کشاورزی ارگانیک نیز تا حدودی مصداق دارد و به رغم اثرات مثبت تولیدات ارگانیک و همچنین وجود مزایای فراوان نظام کشاورزی ارگانیک، نتایج تحقیقات، حاکی از آن است که توسعه کشاورزی ارگانیک در ایران، با موانع و مشکلات بسیاری مواجه است. در خصوص موانع کشاورزی ارگانیک مطالعات تجربی متعددی صورت گرفته است. برخی تحقیقات عدم آگاهی کشاورزان، عدم حمایت‌های دولت و تضمین بازار برای محصولات ارگانیک با قیمت مناسب را از موانع کشاورزی ارگانیک برشمرده‌اند (مرادی و همکاران، ۱۳۹۰). همچنین موانع و مشکلاتی از قبیل: نبود بازار مناسب، نبود نهاده‌ها و ارگان‌های حمایتی و کمک کننده، نبود استانداردهای مشخص برای تولید نیز در زمره موانع

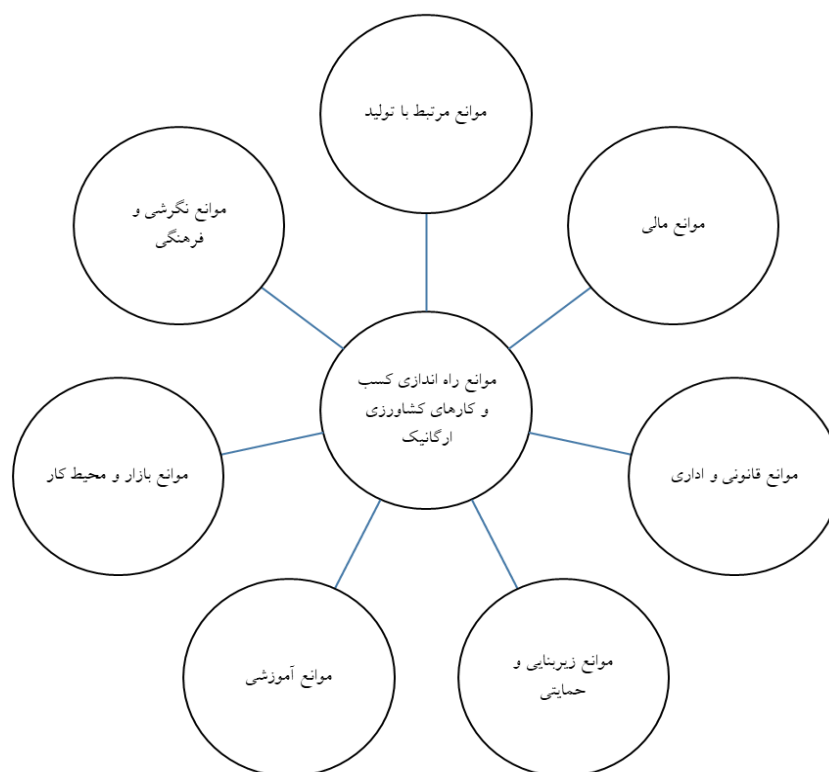
**موانع راه‌اندازی کسب و کار در بخش کشاورزی ارگانیک:** یکی از ضرورت‌های توجه به کارآفرینی در بخش کشاورزی ایران، تغییرات مداومی بوده است که در سال‌های گذشته شاهد آن بوده‌ایم. در سال‌های اخیر کشاورزی ایران با چالش‌هایی نظیر: آزادسازی تجاری و در نتیجه دگرگونی در بازار، کاهش حمایت‌های دولت از تولیدکننده، افزایش رقابت در بازارهای کشاورزی جهانی، جهانی‌شدن، پیشرفت در زمینه فناوری‌های مرتبط، بیوتکنولوژی کشاورزی، سیاست‌های خصوصی‌سازی و کوچک‌سازی ساختار دولت و در نتیجه دگرگونی در بازار کار کشاورزی و مشکلات اکولوژیکی و اقلیمی نظیر سیل و خشکسالی که باعث افزایش ریسک کار کشاورزی گردیده، مواجه بوده و همچنین تغییر در ذائقه مشتریان تولیدات کشاورزی و تقاضای مشتریان کشاورزی از دیگر مواردی است که بخش کشاورزی ایران شاهد آن بوده است (Word Bank, 2017). در حال حاضر مهم‌ترین موانع توسعه کارآفرینی در بخش کشاورزی

پژوهش کیفی پرداختند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها مصاحبه در قالب گروه کانونی با ۲۴ نفر از کشاورزان ارگانیک کار شهرستان دره شهر (استان ایلام) بود. یافته‌های این تحقیق نشان داد که از دیدگاه کشاورزان مورد مطالعه موانع و مشکلاتی مانند: مسائل زیر ساختی، مسائل اقتصادی، ضعف دانش و آگاهی کشاورزان، مسائل فنی و مدیریتی در راه توسعه کشاورزی ارگانیک وجود دارد.

جوادی و یعقوبی (۱۳۹۱) به بررسی موانع تولید محصولات ارگانیک از دیدگاه کارشناسان جهاد کشاورزی پرداختند. تحقیق از نوع میدانی و جامعه آماری شامل کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی مستقر در ستاد سازمان، مدیریت شهرستان‌ها، مراکز خدمات، و شرکت‌های خدمات توسعه کشاورزی در سطح استان بودند. یافته‌های این تحقیق نشان داد مهم‌ترین موانع تولید محصولات ارگانیک به ترتیب اهمیت، شامل بالا بودن هزینه تولید محصولات ارگانیک، نبود دانش کافی در زمینه تولید محصولات ارگانیک در بین کشاورزان، نبود بازارهای مشخص برای فروش محصولات ارگانیک در استان و عدم اطلاع رسانی و تبلیغ مؤثر در زمینه تولید و مصرف محصولات ارگانیک بودند. در مجموع بررسی پیشینه تحقیق نشان داد اکثر مطالعات بر روی موانع کشاورزی ارگانیک به‌طور عام و موانع توسعه کشاورزی ارگانیک به‌صورت خاص تمرکز نموده‌اند و مطالعات بسیار اندکی بر موانع ایجاد و راه‌اندازی کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک تمرکز نموده‌اند. بنابراین تمرکز پژوهش حاضر بر مرحله راه‌اندازی کسب و کار و موانع راه‌اندازی کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک است. با بررسی مبانی نظری و جمع پیشینه تحقیق چارچوب مفهومی زیر به عنوان جمع‌بندی برای پژوهش حاضر طراحی شده است تا در مرحله گردآوری و تحلیل داده‌ها به‌عنوان راهنمای عمل قرار گیرد.

مربوطه به شمار می‌روند (هاشمی‌نژاد و رضوانفر، ۱۳۸۹). عوامل متعدد دیگری مانند: موانع اقتصادی، موانع سازمانی، موانع ساختاری، موانع تولیدی، موانع طبیعی و موانع نگرشی نیز جزء موانع کشاورزی ارگانیک محسوب می‌شوند (شریفی و همکاران، ۲۰۱۷). علاوه بر این موارد، عدم آگاهی کشاورزان سنتی در خصوص مناطق قابل کشت محصولات ارگانیک جزء موانع کشاورزی ارگانیک به‌شمار می‌آید. همچنین، نبود دانش و مهارت در مدیریت کردن مزرعه ارگانیک، کمبود فرصت‌های بازار برای محصولات ارگانیک و نبود نگرش مثبت به کشاورزی ارگانیک جزء موانع کشاورزی ارگانیک می‌باشد که در مطالعات گذشته به آن پرداخته شده است (خالدی و همکاران، ۲۰۰۷). طبق مطالعات انجام شده در بررسی موانع توسعه کشاورزی ارگانیک در بین کشاورزان فیلیپین مشخص شد هنگامی کشاورزان با درآمد کم با موفقیت به سمت کشاورزی ارگانیک هدایت می‌شوند که اطلاعات کافی در آن زمینه داشته باشند و آموزش‌های کافی در این زمینه ببینند و همچنین، از بازار و نهاده‌های موجود اطمینان حاصل کنند (سال‌آذر، ۲۰۰۵).

از سایر مهم‌ترین مطالعات مرتبط در زمینه موانع کشاورزی ارگانیک می‌توان به مطالعات زیر اشاره نمود: کریمی و همکاران (۱۳۸۹) به بررسی موانع پیش‌برد کشاورزی ارگانیک از دیدگاه کارشناسان وزارت جهاد کشاورزی پرداختند. روش انجام این تحقیق پیمایشی و از نوع توصیفی- همبستگی و جامعه آماری این تحقیق شامل ۱۶۰ نفر از کارشناسان بخش معاونت تولیدات گیاهی وزارت جهاد کشاورزی بود. یافته‌های تحقیق نشان داد در بین سه عامل بازدارنده موانع اقتصادی، شناختی و اطلاعاتی، بیشترین موانع اقتصادی در اولویت اول است. شیری و پاپ زن (۱۳۹۱) به بررسی موانع و مشکلات توسعه کشاورزی ارگانیک از طریق یک



شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق (محقق ساخته)

### روش تحقیق

پژوهش حاضر با هدف شناسایی موانع راه‌اندازی کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک در ایران به‌عنوان موضوعی که کمتر به آن توجه شده است با استفاده از پژوهش کیفی با رویکرد پدیدارشناسانه انجام شد. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش مصاحبه بود که طی این مصاحبه‌ها سؤالاتی پیرامون موانع راه‌اندازی کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک از تولیدکنندگان مربوطه پرسیده شد. جامعه مورد مطالعه در این پژوهش تولیدکنندگان محصولات ارگانیک در استان تهران بودند. مصاحبه‌ها تا زمانی ادامه پیدا کرد که فرآیند تجزیه و تحلیل و اکتشاف به اشباع نظری رسید. در مجموع ۱۲ مصاحبه عمیق صورت گرفت. برای جمع‌آوری داده‌ها ترتیب منطقی ذیل را پیمودیم. ابتدا برای انتخاب دقیق افرادی که بتوانند با پاسخگویی خود اطلاعات مهم و واقعی مورد هدف

پژوهش را ارائه نمایند فهرست تولیدکنندگان محصولات ارگانیک استان تهران از انجمن ارگانیک کشور تهیه شد و با دقت خاصی (کسب اطلاعات از مسئولان اتحادیه، تماس تلفنی با تولیدکنندگان ارگانیک و در برخی موارد مراجعه حضوری به محل کار تولیدکنندگان) تولیدکنندگانی که واجد معیارهای رشد کسب و کار بودند انتخاب شدند. بدین منظور کسب و کارهای دارای سابقه فعالیت بیش از سه سال و نیم مورد توجه قرار گرفتند. برای کسب اطلاعات متنوع، مفصل و مفید برای رسیدن به داده‌های دقیق، نمونه‌گیری به روش هدفمند انجام شد. برای احصاء روایی تحقیق اقدامات زیر انجام گرفت: ۱- انتخاب نمونه‌هایی که بتوانند بیشترین و بهترین اطلاعات را در اختیار قرار دهند.

۲- ایجاد جو صمیمانه و تأکید بر محرمانه بودن اطلاعات دریافت شده برای افزایش صداقت در

موانع بازار و محیط کار و موانع مرتبط با تولید که به تفکیک مورد بررسی قرار می‌گیرند.

جدول ۲ مشخصات تولیدکنندگان محصولات ارگانیک مورد مصاحبه در این پژوهش را ارائه نموده است:

**موانع مالی:** مشکل مالی اولین و مهم‌ترین مانع برای راه‌اندازی کسب و کار از دید مصاحبه‌شوندگان این تحقیق می‌باشد.

یکی از موانع مالی، سرمایه اولیه زیاد برای راه‌اندازی کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک می‌باشد که یکی از مصاحبه‌شوندگان اینگونه به موضوع اشاره نموده است: "این کار سرمایه‌گذاری شدیدی می‌خواهد چون بهره‌وری در اول پایین می‌اد ولی در ادامه بهتر میشه. مثلاً آگه اوایل تناژتون تو مزرعه میاد پایین ولی آروم آروم وقتی زمین تقویت میشه با کودسبز و با کودهای حیوانی مشکلات کم کم برطرف میشه" (مصاحبه‌شونده ۱)

عامل بعدی دیگر وجود مشکل در بحث ارزش افزوده می‌باشد: "ما یکی از مشکلاتمون بحث ارزش افزوده هست، چون ما از خیلی از مشتریانمون نمی‌تونیم بگیریم به‌خاطر اینکه رقمش هم سنگین میشه وقتی می‌خواهیم به دولت پرداخت بکنیم. برای بنگاه‌های تولیدی یکی بحث ارزش افزوده هست که مشکل ایجاد میکنه" (مصاحبه‌شونده ۸)

اظهارات مشارکت‌کنندگان و ۳- ارائه نتایج به چند تن از مشارکت‌کنندگان برای گرفتن نظر آنها در مورد نتایج. همچنین برای احصاء پایایی تحقیق نیز موارد ذیل مورد توجه محققین بود: ۱- داشتن یک پروتکل مصاحبه ۲- سازماندهی یک فرایند ساختارمند برای ثبت، نوشتن و تفسیر داده‌ها (شامل ضبط مصاحبه‌ها در صورت اجازه، گوش دادن به فایل صوتی مصاحبه و تایپ آن، خواندن کل متن و سپس خواندن خط به خط مصاحبه برای کشف مفاهیم نهفته در متن، مرور مجدد متن کدگذاری شده، ادغام و یا حذف مفاهیم تکراری و مشابه و...) و ۳- کدگذاری و بازبینی کدها توسط چند محقق.

### یافته‌های پژوهش

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش کدگذاری استفاده شد، بدین ترتیب که ابتدا کدگذاری باز و سپس به کدگذاری محوری پرداخته شد. پس از بررسی و جمع‌بندی مصاحبه‌ها و پایان مفهوم‌سازی از روایت‌های بیان شده توسط مصاحبه‌شوندگان، جمعا نزدیک به ۳۱۰ کد استخراج شد که پس از حذف کدهای تکراری و ادغام کدهای مشابه در مجموع ۸ دسته از موانع راه‌اندازی کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک شناسایی شد که شامل: موانع مالی، موانع قانونی و اداری، موانع زیر بنایی و حمایتی، موانع آموزشی، موانع فرهنگی و نگرشی، موانع شخصی،

جدول ۲- مشخصات تولیدکنندگان محصولات ارگانیک.

کد مصاحبه‌شوندگان	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
سن	۶۵	۴۲	۲۸	۴۵	۶۷	۳۴	۳۸	۳۶	۵۲	۵۶	۴۰	۳۷
تحصیلات	کارشناسی	دکتری	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	دکتری	کارشناسی	کارشناسی	دکتری	کارشناسی
زمینه کاری	سبزی و صیفی‌جات	ارگانیک	نظارت محصولات	عسل	عسل	عرقیات	نان	پسته	لبنیات	گروشت	مرکبات	عرقیات



بیاد برای بازرسی محصولات هزینه داره خب راستم میگن" (مصاحبه شونده ۱)

اشکال در قوانین نظارتی مانع مهم دیگر مطرح شده است، به طوری که سازمان‌های بازرسی بر روی محصولات ارگانیک نظارت کمی دارند و این باعث شده است که محصولات تقلبی نیز گاهی به‌عنوان ارگانیک به فروش روند: "یه مشکل اصلی دیگه عدم نظارت، توی فروشگاه‌ها، سوپر مارکتی‌ها، اونجارو خیلی نظارت نمی‌کنن. گاه‌ها میبینیم یکسری بسته‌بندی‌ها، لیبل‌های با آدرس و تلفن‌های جعلی یا نام و نشان جعلی یا استاندارد جعلی میخوره روی بسته‌ها و توی فروشگاه‌ها عرضه میشه و متأسفانه خیلی نظارت، پیگیری و بازرسی روشن انجام نمیشه" (مصاحبه شونده ۴)

سخت‌گیری ادارات برای مجوز دادن نیز جزء موانعی است که به آن اشاره شده است: "می‌خواهید یک مجوز بگیرید میرید یک وزارت خونه، سالیان سال باید برید و بیاید مثلاً ۲ سال، ۳ سال تا بتونید موافقت نامه بگیرید تا بتونید بهره‌برداری رو شروع کنید، تا بتونید انشعاب برق، آب، گاز بگیرید" (مصاحبه شونده ۵)

مانع بعدی دیگر مغایرت شیوه تولید با قوانین استاندارد است: "یه مشکل دیگه مون این بود که راجع به خود ما در مورد بحث استاندارد، که نمی‌تونستیم استاندارد بگیریم به خاطر سبک تولیدمون، برای اونا اصلاً ناآشنا بود که کارخونه‌ی صنعتی شیر پاستوریزه باشه ولی شیرخشک، نشاسته، استارتر صنعتی نزنه" (مصاحبه شونده ۸)

برخورد نامناسب و اشکال در قوانین و مقررات ادارات دولتی نیز آخرین مانعی است که تولیدکنندگان مطرح کرده‌اند: "با سازمان دامپزشکی به مشکل برخوردیم که خیلی برخورد بدی داشتند. یه چند ماه

مانع مهم بعدی که مصاحبه‌شوندگان مطرح کرده‌اند عدم پرداخت تسهیلات بانکی به تولیدکنندگان ارگانیک می‌باشد، اینکه به کسب و کارهای کوچک وام‌های کم بهره تعلق نمی‌گیرد: "به موقع و به اندازه بهمون تسهیلات و وام تولیدی تعلق نمی‌گیره با بهره تولیدی ۴ درصد که بخواد پایین باشه، منه تولیدکننده باید برم از این طرف و اون طرف با بهره‌های بالا وام بگیرم که یکی از مشکلات اساسی کار ماست" (مصاحبه شونده ۱۱)

برخی از تولیدکنندگان نیز یکی از موانع را نبود نقدینگی معرفی کردند که در این صورت قدرت خرید مردم کاهش می‌یابد: "نقدینگی کمه، رو مردم فشاره، نمی‌تونن یه کم هزینه‌های بالاتر رو برای نوشیدنی‌های سالم و ارگانیک بدن، به هر حال این مشکلات سر راه ارگانیک هست" (مصاحبه شونده ۱۱)

**موانع قانونی و اداری:** نیاز به اخذ مجوز اولین و مهم‌ترین مانع قانونی و اداری می‌باشد، یکی از مصاحبه‌شوندگان اینگونه به آن اشاره کرده است: "یک مقوله مهم دیگه مجوزهاست؛ برای این‌که محصول سالم‌رو مجوزشو بگیرید بایستی یک پروسه سختی رو طی بکنید تو ایران تا بهتون مجوز بدن" (مصاحبه شونده ۱)

هزینه بالای اخذ مجوز محصولات ارگانیک دومین مانع مهم ذکر شده است، زیرا برای دریافت مجوز جهت تولید محصولات ارگانیک باید هزینه‌های بالایی پرداخت شود: "اگه بخوای مجوز ارگانیک بگیری لااقل باید سالی پنج میلیون بدی. من خودم پارسال پنج میلیون و خورده‌ای برا مجوز ارگانیک دادم چون اونا هم خودشون هزینه دارن میگن برای اینکه بیاییم محصولات شمارو کنترل کنیم و کارشناس

مناسب دولت و سازمان‌های دولتی است، به‌عنوان مثال عدم توجه مسئولین در امر نظارت در این زمینه مطرح شده است: "الان مشکل اصلی عدم نظارت. ما در تولید و بسته‌بندی عسل همیشه سعی مون بر این بوده که محصول ناب و درجه یک بدیم به بازار. محصولات کیفیت پایین و گاهی تقلبی خیلی راحت کار میکنن" (مصاحبه شونده ۴)

از موارد مهم دیگر در این زمینه می‌توان به، سخت‌گیری دولت در زمینه قیمت‌گذاری اشاره کرد: "اوایل خیلی از تعزیرات گیرمیدادن و اذیت میکردن و می‌اومدن به من میگفتن تو نگو من اینقد تولید کردم گفتم من نمی‌تونم دروغ بگم من اگه دروغ بگم اساس کارم زیر سوال میره، من راستشو میگم هر چی شما دلتون خواست منو جریمه کنید که با یه رقم بالا منو جریمه کردن. حالا فعلا دولت سیاستش تغییر کرده خیلی گیر نمیدن سر این چیزا، سر بهداشت گیر میدن که خیلی منطقیه ولی سر قیمت مردم آزاد باشن. من میگم پیکان هم تولید میشه بنز هم تولید میشه هرکس هرچی دوست داره میره میخره. یکی از چیزای آزار دهنده ما همین قیمته" (مصاحبه شونده ۱)

همچنین بروکراسی اداری بیش از حد در سازمان‌های دولتی نیز از موانع مورد اشاره مصاحبه‌شوندگان در این زمینه می‌باشد: " شما وارد یک اداره میشی چوب لای چرخت میدارن شما باید این قدر مدیریت داشته باشی که این مشکلات رو حل بکنی، وقتی میری بهداشت، بهداشت تازه ۳ تا نامه بهت میده میگه برو بیمه، فلان، فلان و جوابشونو بگیر و بیار" (مصاحبه شونده ۵)

عدم شناخت صحیح از استانداردهای ارگانیک مانع دیگری است که به آن اشاره شده است: " همین الان یکی از ضعف‌های شرکت‌های بازرسی اینه که بیشتر تئوری هستن تا عملی. استانداردهارو نمیشناسن، برداشتشون از استانداردها اشتباه، به خاطر

نزدیک یک سال اصلا قبول نمی‌کردن که مجوز بگیریم می‌گفتن باید طبق استانداردهای سازمان دامپزشکی جلو برید که ما می‌گفتیم استانداردهای خودتون رو بدید برای تولید گوشت ارگانیک، می‌گفتن ما استاندارد نداریم؛ همچنین پروپوزالی هم نداریم شما باید خودتون بنویسید به ما ارائه بدین ما ببریم توی کمیسیون‌های مختلف بذاریم تا تایید بشه بعد به شما اجازه بدیم که این کشتار انجام بدین یا این برند ارگانیک رو روی محصول بزین، فقط باید با نظر ما باشه، که آخرش هم به توافق نرسیدیم" (مصاحبه شونده ۹)

**موانع زیربنایی و حمایتی:** یکی از موانع مهم مطرح شده توسط مصاحبه‌شوندگان در این قسمت، بحث نوپا بودن حرفه کشاورزی ارگانیک می‌باشد، به گفته چند نفر از مصاحبه‌شوندگان این حرفه جدید بوده و خیلی شناخته شده نیست: "مدیریت ارگانیک تو پروسه تولید در ایران نوپاست، ما تجربیات کافی تو این زمینه در ایران نداریم، اگرم داریم خیلی کمه و همه چی رو باید خودمون آزمون و خطا کنیم و چون نوپاست شرکت‌های کمی تو این زمینه دارن فعالیت می‌کنن" (مصاحبه شونده ۱۰)

دشواری یافتن تأمین‌کنندگان مناسب نیز از دیگر موانع مطرح شده به‌شمار می‌رود، با توجه به جدید بودن کشاورزی ارگانیک در کشور، دشواری قابل ملاحظه‌ای جهت تأمین مواد اولیه موردنیاز برای تولیدات از سوی تأمین‌کنندگان وجود دارد: "در آلمان کسی بخواد این کارو بکنه همه چیزش مهیاست، میدونه که مثلا میتونه از این فروشگاه آفت‌کش بگیره، می‌تونه از جای دیگه بذر بگیره میتونه از جای دیگه کود و .... ولی ما اینجا چنین چیزایی نداریم" (مصاحبه شونده ۱)

یکی دیگر از موانع مهم زیربنایی و حمایتی مطرح شده توسط مصاحبه‌شوندگان، مرتبط با عدم حمایت

ارگانیک ۲۵ درصد بالای محصولات معمولی باشد. یا این محصول ارگانیک نمیشناسه یا نمیفهمه که این محصول ارگانیک چی هست، یا اینکه میخواد به نظر من دروغ رو تو جامعه رواج بده یعنی تولیدکننده رو مجبور کنه که راه سالم نره" (مصاحبه شونده ۱)

یکی از عوامل بسیار مهم که الان در کل دنیا و ایران مطرح می‌باشد، وجود محصولات تراریخته است که جامعه ما از مضرات این محصولات آگاهی ندارد، بدین ترتیب مانع مهم بعدی که به آن اشاره شده است عدم آگاهی جامعه از مضرات محصولات تراریخته می‌باشد: "جامعه هنوز در تلاطم و تردیده و به آگاهی نرسیده و نمیدونه که محصولات تراریخته چقدر میتونه براش خطرناک باشه یا سموم چقدر خطر دارن، خیلی راحت رئیس محیط‌زیست ایران برمی‌گرده میگه تراریخته مشکلی نداره این اقا ۱۲ سال وزیر کشاورزی بود و هر بلایی که دلش خواست سر کشاورزی آورد و حالا طلبکارم شده. ببینید ما تو چنین فضایی داریم زندگی می‌کنیم من میگم یکی از عاقلانه‌ترین کارها اینه که روی غذایی که میگیریم بنویسن این تراریخته این ارگانیک که شما حق انتخاب داشته باشین" (مصاحبه شونده ۱)

برخی از مصاحبه‌شوندگان معتقد بودند که چون کشاورزی ارگانیک هنوز در کشور نوپاست به همین دلیل دانش و تجربه کافی در این زمینه وجود ندارد، نبود تجربه و دانش کافی در زمینه عملی برای حرفه ارگانیک: "یک مشکل بزرگ دیگه که داشتیم این بود که بحث ارگانیک در ایران یک بحث دانشگاهی بود و بحث عملی وجود نداشت، بیشتر تئوری گفته شده بود، به جراث میتونم بگم خیلی از اساتید و خیلی از دانشجوهای که ادعا می‌کنن در بحث ارگانیک و اگرواکولوژی فعالیت میکنن، بیشتر از ۲۰ درصد از ارگانیک اطلاع ندارن" (مصاحبه شونده ۲)

همین مسیری که دارن میرن مسیر اشتباهی" (مصاحبه شونده ۲)

از نظر بعضی از تولیدکنندگان بی‌ثباتی وضعیت اقتصادی از موانع مهم پیش‌رو می‌باشد: "مشکلات اقتصادی وجود داره، ببینید مثلا همین افزایش قیمت دلار باعث شد که روی مسائل پتروشیمی تأثیر بذاره. برای کار ما روی بحث ظروف و بسته‌بندی ما خیلی تأثیر گذاشت. ولی ما که نمیتونیم هر چه قدر که گرون میشه قیمت‌رو افزایش بدیم. این باعث میشه که ما همش مجبوریم از درجه سودمون بزنیم. این مسائل اقتصادی روز و افزایش قیمت هزینه کارگر و افزایش حمل و نقل و غیره، خب یک خرده سخت میشه" (مصاحبه شونده ۸)

بعضی از تولیدکنندگان معتقد بودند که در خصوص تقلب‌هایی که در بازار صورت می‌گیرد هیچ‌گونه برخوردی با آنها صورت نمی‌گیرد، عدم برخورد سازمان‌های قضایی در خصوص تقلب‌ها: "ما هیچ قوه قهریه‌ای فعلا نداریم که برخورد بکنه با تقلبات ارگانیک در ایران، متاسفانه خیلی راحت میتونن تقلب بکنن. بدون هیچ گواهینامه‌ای از کلمه ارگانیک استفاده میکنن" (مصاحبه شونده ۲)

نبود متولی برای تولیدات ارگانیک از موانع مهمی است که چندین مصاحبه‌شونده از آن گلایه‌مند بودند:

"متاسفانه واحد ارگانیک توی ایران حامی چندانی نداره، هیچ ارگانی یعنی نه وزارت بهداشت، نه سازمان غذا و دارو نه استاندارد هیچ کس متولی ارگانیک نیست" (مصاحبه شونده ۸)

**موانع آموزشی:** از نظر برخی از مصاحبه‌شوندگان یکی از موانع پیش‌روی کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک عدم شناخت مسئولین از محصولات ارگانیک می‌باشد: "تو ایران دولت میاد میگه قیمت محصولات

**موانع شخصی:** اکثر مصاحبه‌شوندگان بیان نمودند که برای راه‌اندازی این کسب و کار به دلیل جدید بودن این حرفه، تجربه کافی نداشتند، پس مانع پیش رو را نداشتن تجربه حرفه‌ای برای کسب و کار معرفی کردند: "من تو این زمینه هیچی تجربه نداشتم، تیم کاری مون هم کوچیک بود ولی چون پدرم شغلش زنبورداری بود من خواستم ادامه بدم" (مصاحبه شونده ۳)

یکی دیگر از موانعی که به آن اشاره شده است، عدم آگاهی از روال کار اداری می‌باشد که برخی از مصاحبه‌شوندگان بیان نمودند که از مقدمات و شروع کار اداری، پیگیری و دریافت نتیجه مطلع نبوده و همین موضوع باعث کندی کار و بعضاً عدم نتیجه‌گیری مناسب می‌شده است: "یکی از معضلات و مشکلات اداره دارایی اینه که مثلاً ما با یک مجموعه کار می‌کنیم، محصول رو بهشون میدیم، بعد این قضیه که میگم حداقل برای ۸-۷ سال پیشه، اون موقع ما خیلی حساب و کتاب مالی نداشتیم که بدونم مثلاً تو یک سال دقیقاً چقدر فروختم. اداره‌ی مالیات می‌گفت چقدر فروش کردی ما هم طبق روال مثلاً یک حد و حدودی را اعلام می‌کردیم، دقیقاً بعد از ۵ تا ۷ سال بعد یک فاکتور به ما ارائه می‌دادند (اداره دارایی) که شما فلان بار رو به فلان مرکز فروختید باید جریمه بدید بابت اینکه نگفتید اینقدر فروش داشتید، این مدت ازش گذشته و ... که حالا قبول دارم ولی کلاً خیلی سوء استفاده شد از ماها فقط بخاطر بی‌اطلاعی" (مصاحبه شونده ۴)

**موانع بازار و محیط کار:** از دید مصاحبه‌شوندگان یکی از موانع مرتبط با بازار و محیط کار، قیمت تمام شده بالای محصولات ارگانیک نسبت به محصولات موجود در بازار است: "تولید محصولات پاک و عاری از سموم و کودهای شیمیایی، به‌طور کلی مواد مضر،

**موانع نگرشی و فرهنگی:** از نظر برخی از مصاحبه‌شوندگان یکی از موانع پیش‌روی کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک عدم شناخت جامعه از محصولات ارگانیک می‌باشد زیرا هنوز مردم جامعه از فواید محصولات ارگانیک برای سلامت بدن و محیط‌زیست مطلع نیستند: "مردم ما متأسفانه اونجور که باید و شاید با ارگانیک آشنا نیستن، درصد بسیار پایینی هستن که ارگانیک رو می‌فهمن و میرن براش خرج می‌کنن، اون هم عمدتاً توی شهرهای اصلی و بزرگ مثل تهران که بیشتر اونجا هم مصرف داره" (مصاحبه شونده ۱۱) این موضوع سبب می‌شود افراد اولاً از تفاوت محصولات ارگانیک و سنتی بی‌اطلاع باشند: "الان شما نگاه بکنید خیلی از لبنیات سنتی روی سردرشون نوشته ارگانیک. ناآشنا بودن مردم و اینکه نمیدونن لبنیات سنتی و ارگانیک با هم فرق دارن. اصلاً معنی ارگانیک طبیعی بودن نیست" (مصاحبه شونده ۸) و ثانیاً به محصولات ارگانیک اطمینان زیادی نداشته باشند: "در جامعه فعلی ما چون مردم اینقدر دروغ شنیدن یک مقدار دیرباور شدن، تا زمانی که محصول رو می‌خورن و میرن محصول رو استفاده می‌کنن تازه متوجه میشن که گیاه ارگانیک و غیرارگانیک چی هست" (مصاحبه شونده ۵)

همچنین عامل مطرح شده دیگر از سوی مصاحبه‌شوندگان دشواری فرهنگ‌سازی برای محصولات ارگانیک می‌باشد: "متأسفانه، میگم فرهنگ ارگانیک جا نیفتاده این یه مشکله و مردم عمدتاً نه می‌شناسن نه حاضرین یک کم پول بیشتر بدن، که تازه باز ما پول بیشتری نخواستیم برابر همون هایپ و ردبول خواستیم اونم چون ما تحت لیسانس آلمانیم و تنها نوشیدنی ارگانیک انرژی‌زاست، این مشکلاتیه که با ما ارگانیکی‌ها هست" (مصاحبه شونده ۱۱)

تولیدکنندگانی که معمولاً کیفیت کارشون پایین هست، مدت طولانی هم میدن و اکثراً به مشکل هم می‌خورن. من برام مقدور نیست ۳ ماهه، ۴ ماهه باررو بفروشم، ولی چون بقیه همکارای ما باررو اینطوری می‌فروشن، اینا هم اصرار دارن که ما هم باررو اینجور بفروشیم، این خودش یک معضله" (مصاحبه شونده ۴)

یکی از عواملی که اکثر مصاحبه‌شوندگان مطرح کرده‌اند، نبود نیروی کار ماهر می‌باشد: "در خود مجموعه ما در حال حاضر الان میتونم بگم یکی از مشکلات ما نیروی انسانی خوبه، یعنی در حالی که اینقدر می‌گن کار نیست، ما یکی از مشکلاتمون شاید نیروی انسانی پر تلاش و با انگیزه باشه که بیاد کار بکنه. جوان‌ها الان دیگه اون انگیزه کافی رو ندارن و شاید یکی از بزرگ‌ترین مشکلات اینه" (مصاحبه شونده ۳)

مانع مهم بعدی دیگر که موجب ناراحتی تولیدکنندگان ارگانیک شده است، سوء استفاده افراد سودجو از برند ارگانیک می‌باشد که موجب شده که برخی از افراد در بازار محصولات تقلبی خود را با عنوان ارگانیک به فروش برسانند: "نکته‌ی دیگه که وجود داره تقلبه، تقلب‌هایی که شده، چند سال پیش کسی کلمه ارگانیک رو نمی‌شناخت تو ایران، ولی الان شما هر کسی رو تو ایران می‌بینید، سر عطاری یا سر میوه فروشی زده ارگانیک، مثلاً بلال ارگانیک رو زده بود تو خیابون در حالی بذر همه‌ی بلالها تراریخته، اینا باعث میشه که مشکلات بوجود بیاد. شما تلاش می‌کنید گواهی بگیرید ولی خب بقیه میان کلمه ارگانیک رو استفاده می‌کنن و چون تخلف میکنن در همون لحظه به اون صنف آسیب می‌زنن" (مصاحبه شونده ۶)

مواد مضر برای خودمون، جامعه و بقیه جانداران و محیط‌زیست، ما وقتی اینارو استفاده نمی‌کنیم طبق الزاماتی که داریم محصولمون از لحاظ کمی و از لحاظ بازار پسندی افت می‌کنه، درآمدمون کاهش پیدا میکنه، هزینه‌هامون تو بعضی از قسمت‌ها بالاتر میره. مثال می‌زنم: ما برای مبارزه با علف هرز هیچ‌گونه نهاده شیمیایی نمی‌تونیم استفاده بکنیم، پس تو این قسمت هزینه‌مون بالا میره یا قسمت‌های دیگه، پس درآمدمون کم میشه و هزینه‌هامون بالا میره" (مصاحبه شونده ۱۰)

از نظر برخی از مصاحبه‌شوندگان تعداد کم تولیدکنندگان ارگانیک در کشور جزء موانع پیش‌رو می‌باشد، چون معتقدند که این حرفه جدید است: "متأسفانه ارگانیک طول میکشه تا توی ایران جا بیفته، چه کشاورزیش درست انجام بشه چه محصولات تولیدی. الان ما تو ایران اگر اشتباه نکنم یه چیزی حدود ۱۴۰-۱۵۰ تا محصول ارگانیک بیشتر نداریم که از این تعداد نصف بیشترش وارداتی هست، باقیش رو حالا داره تو ایران به اصطلاح ارگانیک تولید میشه ولی خارج از کشور من نمایشگاه ارگانیک جهانی رو همیشه شرکت می‌کنم بالای ۲۰ هزار محصول ارگانیک هست، بالای ۲۰ هزار تا کجا؟ ۱۴۰-۱۵۰ محصول ارگانیک تو ایران کجا؟" (مصاحبه شونده ۱۱)

همچنین عدم توجه مشتری به شرایط فروش محصول نیز جزء موانع ذکر شده می‌باشد: "یکسری از بنگاه‌هارو که تماس می‌گیریم یا خودشون زنگ می‌زنن برای خرید عسل ما، قیمت‌رو میبینن بعد میگن حالا خب بنا به کیفیت خوبه و مشکلی نیست، موقع خرید اکثراً میگن که وای عسل مثلاً ۳ ماهه‌است، ۴ ماهه‌است، نمیدونم مدت‌های طولانی می‌خوان برای خرید. این مدت طولانی‌رو یکسری اون

سمپاشی نکنن، همسایه‌ها هم کود نزن، چون به هر حال سفره‌های آب زیرزمینی به هم وصله، سمپاشی هم از طریق هوا منتقل میشه" (مصاحبه شونده ۶)

از موانع مهم دیگری که مصاحبه‌شوندگان از آن گلایه‌مند بودند، عدم حمایت بیمه جهت پرداخت خسارت آفت‌زدگی می‌باشد، که تولیدات ارگانیک از بیمه برخوردار نیستند: "اگه محصولاتمونو آفت بزنه بیمه نداریم، شرکت بیمه میگه شما باید سمپاشی می‌کردین و هزینه خسارت رو متقبل نمیشه" (مصاحبه شونده ۶)

یکی دیگر از موانع پیش‌رو مشکل در بسته‌بندی تولیدات می‌باشد: "ما هنوز بسته‌بندی درست و حسابی و شیک برای محصولاتمون تو بازار نداریم" (مصاحبه شونده ۱)

نبود ماشین آلات پیشرفته کشاورزی مانع مهم دیگری است که مطرح شده است: "ماشین آلات کشاورزی قبلا کم بود، الان خداریوشکر یکم بهتر شده ولی نه به اندازه کشورهای اروپایی" (مصاحبه شونده ۷)

آخرین مانعی که اکثر تولیدکنندگان به آن اشاره کرده‌اند، بروز اتفاقات غیرمنتظره در فرآیند تولید می‌باشد، مانند: سرمازدگی و بلایای طبیعی که بیمه هم خسارات وارده شده به محصولات ارگانیک را تقبل نمی‌کند: "بحث پرورش بره‌ها اینا برای ما خودش یک معضل و مشکلی هست، بره‌ها تو دامنه سبلان نگهداری میشن اینا معضلات خاصی داره که هر موقع مریض شدن باید از پروسه ارگانیک بودن خارج بشن که با قیمت بدون ارگانیک فروخته بشه" (مصاحبه شونده ۹)

### نتیجه‌گیری و پیشنهادات

پژوهش حاضر به شناسایی موانع راه‌اندازی کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک در ایران با استفاده از

همچنین مشکل در بازاریابی محصول از موانعی است که مصاحبه‌شوندگان ذکر کرده‌اند: "از همه چی مهم‌تر در مرحله سوم بازار فروش بود که حالا به برند نشناخته می‌خواد خودش رو وارد بازار بکنه از طرفی به نسبت خب ما از بازار تخصصی تهران شروع کردیم، بازار تهران خوبی‌های خودشو داره، سختی‌های خودش هم رو داره" (مصاحبه شونده ۸)

عدم همکاری شرکت‌های بزرگ با تولیدکنندگان ارگانیک جزء موانعی است که مصاحبه‌شوندگان به آن اشاره کرده‌اند: "چون ما یک مجموعه کوچیک هستیم رو بحث فرآوری، رو بحث بسته‌بندی، مسائلی رو داریم که مجموعه‌های بزرگ باهامون همکاری نمی‌کنن باید به‌عنوان یک مجموعه کوچیک کار بکنیم با تمام چالش‌ها و مشکلاتی که وجود داره" (مصاحبه شونده ۱۲)

**موانع مرتبط با تولید:** این دسته از موانع که از نتایج خاص این تحقیق بوده است و در مدل مفهومی وجود ندارد شامل موارد متعددی می‌شود:

یکی از مهم‌ترین آنها، عدم تامین برخی مواد اولیه مورد اطمینان می‌باشد که اکثر مصاحبه‌شوندگان به آن اشاره کرده‌اند: "خیلی از مشکلات الان دیگه مشکلات حین کاره، ما هنوز آفت‌کش‌های ارگانیک رو نتونستیم کامل گیر بیاریم، هنوز ما نتونستیم کودهای ارگانیک دقیقی رو به دست بیاریم که مطمئن باشیم آزمایش شده باشن؛ الان یکسری‌ها ادعا دارن که کود ارگانیک تولید می‌کنن ولی ما وقتی آزمایش می‌کنیم میبینیم که ایراد داره" (مصاحبه شونده ۱)

همچنین از موانع دیگری که به آن اشاره شده است، نبود مکان مناسب برای کشت محصول می‌باشد که هنوز در کشور فضای مناسبی برای تولیدات ارگانیک وجود ندارد: "اوضاع خاک کشور خیلی خرابه، به خاطر همین خیلی طول میکشه تا مرتع بکر پیدا کنیم، زمین بکر پیدا کنیم که همسایه‌ها هم

قابل تحمل می‌باشد. این عامل نیز با نتیجه پژوهش کریمی و همکاران (۱۳۸۹) مشابهت دارد. در دسته‌بندی سوم، موانع زیربنایی و حمایتی، موارد نوپا بودن حرفه کشاورزی ارگانیک، سخت‌گیری دولت در زمینه قیمت‌گذاری محصولات ارگانیک، نبود متولی برای تولیدات ارگانیک، بروکراسی اداری بیش از حد و دشواری یافتن تأمین‌کنندگان مناسب را شامل می‌شود که این عوامل از نتایج خاص پژوهش حاضر می‌باشد. نتیجه تحقیق هاشمی‌نژاد و رضوانفر (۱۳۸۹) و مرادی و همکاران (۱۳۹۰) در مورد عامل عدم حمایت مناسب دولت با نتیجه پژوهش حاضر همسو می‌باشد. در زمینه موانع آموزشی عواملی مانند: عدم شناخت مسئولین از محصولات ارگانیک و عدم آگاهی جامعه از مضرات محصولات تراریخته اختصاصاً نتیجه پژوهش حاضر می‌باشد ولی در خصوص عامل نبود تجربه و دانش کافی در زمینه اجرا برای حرفه ارگانیک، تحقیق مرادی و همکاران (۱۳۹۰) و شیری و پاپ‌زن (۱۳۹۱) نیز نتیجه‌ای مشابه با تحقیق حاضر را دارد. در خصوص موانع نگرشی و فرهنگی، عدم اطمینان جامعه به محصولات ارگانیک تأیید کننده مطالعات قبلی (khaledi et al., 2007) در این زمینه است. در مورد عامل دشواری فرهنگ‌سازی برای محصولات ارگانیک، کریمی (۱۳۹۶) در تحقیق خود به نتیجه‌ای همسو با نتایج پژوهش حاضر دست یافته است اما عامل عدم آگاهی جامعه از تفاوت محصولات ارگانیک و سنتی نتیجه ویژه این تحقیق در راستای موانع نگرشی و فرهنگی می‌باشد، چنانچه جامعه به طور مستمر آموزش‌های لازم را از طریق وسایل ارتباط جمعی و مراکز تحصیلی در رابطه با فواید محصولات ارگانیک کسب نماید و این فرهنگ در بطن جامعه نهادینه شود، امیدواری را دوچندان خواهد نمود. در ادامه عوامل

روش کیفی و ۱۲ مصاحبه عمیق با تولیدکنندگان محصولات ارگانیک پرداخته است. طبق نتایج تحقیق موانع راه‌اندازی کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک از دیدگاه تولیدکنندگان مورد مطالعه این محصولات، در ۸ عامل اساسی موانع مالی، موانع قانونی و اداری، موانع زیربنایی و حمایتی، موانع آموزشی، موانع نگرشی و فرهنگی، موانع شخصی، موانع بازار و محیط کار و موانع مرتبط با تولید طبقه‌بندی می‌شوند که ۷ مورد از موانع در تحقیقات و بررسی‌های پیشین توسط محققان به وضوح مورد توجه قرار گرفته‌اند و در این پژوهش موانع مرتبط با تولید به‌عنوان یک مانع اساسی و با تشریح بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. طبق نتایج تحقیق موانع مالی از مهم‌ترین موانع پیش‌روی کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک است. نبود سرمایه اولیه برای راه‌اندازی کسب و کار دغدغه‌ای است که اکثر تولیدکنندگان با آن مواجه‌اند. کریمی (۱۳۹۶) نیز در مطالعه خود به این موضوع اشاره نموده است، اما وجه تمایز تحقیق حاضر در زمینه موانع مالی، شناسایی موانعی همچون ارزش افزوده، عدم پرداخت تسهیلات بانکی به تولیدکنندگان و نبود نقدینگی می‌باشد. با توجه به این‌که سوددهی و برگشت سرمایه زمان‌بر است و تحمل و صبر را می‌طلبد و چنانچه تسهیلات بانکی هم کم‌رنگ و یا ضعیف باشد مسلماً مشکلات اساسی در پی خواهد داشت. طبق نتایج پژوهش یکی‌دیگر از دسته بندی‌های مهم، موانع قانونی و اداری می‌باشد که شامل نیاز به اخذ مجوز، هزینه بالای اخذ مجوز محصولات ارگانیک، سخت‌گیری ادارات برای صدور مجوز، مغایرت شیوه تولید با قوانین استاندارد، اشکال در قوانین نظارتی سازمان‌ها و برخورد نامناسب و اشکال در قوانین و مقررات ادارات دولتی است که هزینه‌های اخذ مجوز برای تولیدکنندگان بعضاً غیر

می‌باشد. هرچند در خصوص عامل محدود بودن مواد اولیه برای تولید، هاشمی نژاد و رضوانفر (۱۳۸۹) و کریمی و همکاران (۱۳۸۹) اشاراتی مختصر داشته‌اند. با توجه به موارد ذکر شده و بر مبنای نتایج حاصل از تحقیق، پیشنهاداتی برای کاهش موانع راه‌اندازی کسب و کارهای کشاورزی ارگانیک ارائه می‌گردد:

- اهمیت کشاورزی ارگانیک برای نظام حکومتی به‌طور کامل شناخته شود و در این راستا زمینه فراهم نمودن پرداخت تسهیلات و وام‌های بانکی کم‌بهره به‌عنوان کارسازترین حمایت از کشاورزان عملی گردد.

- دوره‌های آموزش همگانی برای شناساندن مضرات غذاهای ناسالم و فواید محصولات ارگانیک از طریق رسانه‌های جمعی مانند رادیو و تلویزیون و دیگر کانال‌های ارتباطی جهت ارتقای سطح آگاهی مردم جامعه برای مصرف محصولات ارگانیک به‌طور جد صورت گیرد.

- همکاری و تعامل سازمان‌های ذی ربط مانند؛ بهداشت و درمان، جهاد کشاورزی، غذا و دارو و غیره به‌عنوان متولیان سلامت غذایی جامعه جهت حمایت از تولیدکنندگان محصولات ارگانیک صورت پذیرد.

- دولت و سازمان‌های دولتی با حمایت از تولیدکنندگان ارگانیک، بیمه محصولات و توسعه بازارهای داخلی برای عرضه این محصولات و همچنین کمک در امر صادرات، باعث رونق این کسب و کار در داخل و خارج از کشور شوند.

- لازم است قوانینی جهت برخورد با کسانی که از نام و برند ارگانیک سوءاستفاده می‌نمایند، وضع و دستگاه‌های نظارتی به‌طور جد و سیستماتیک و مستمر بر فرآیند تولید تا عرضه این محصولات نظارت نمایند. در این صورت امنیت کشاورزی ارگانیک و توسعه پایدار این حرفه در بطن جامعه به‌طور صحیح تضمین خواهد شد.

مربوط به موانع شخصی مطرح می‌شود. نداشتن تجربه حرفه‌ای برای کسب و کار دغدغه‌ای است که اکثر تولیدکنندگان با آن مواجه‌اند و در مطالعات قبلی به این موضوع اشاره شده است ( khaledi et al., 2007). از عوامل مهم دیگری که می‌تواند در تولیدات کشاورزی ارگانیک موثر باشد موانع بازار و محیط‌کار است که تعداد کم تولیدکنندگان ارگانیک در کشور، نبود نیروی کار ماهر و سوءاستفاده افراد سودجو از برند ارگانیک، از نتایج جالب توجه این پژوهش در این زمینه است. در زمینه قیمت تمام شده بالای محصولات ارگانیک، نتیجه مطالعه جوادی و یعقوبی (۱۳۹۱) بیانگر این است که هزینه‌های بالای تولید برای محصولات می‌تواند منجر به افزایش قیمت تمام شده محصولات تولید شده گردد. همچنین نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های هاشمی‌نژاد و رضوانفر (۱۳۸۹) و کریمی و همکاران (۱۳۹۱) مبنی بر نبود بازار مناسب برای محصولات همخوانی دارد. به‌دلیل محدود بودن امکانات تولیدات محصولات ارگانیک، قیمت تمام شده برای مصرف‌کنندگان قابل قبول نمی‌باشد لذا با کم شدن تعداد تولیدکنندگان ارگانیک در کشور و نبود نیروی کار باتجربه به‌دلیل هزینه‌های زیاد آموزش، فروش محصولات در بازار برای تولیدکنندگان رضایت‌بخش نمی‌باشد، علاوه بر این که سوءاستفاده‌ی افراد سودجو از برندهای ارگانیک مشکلی مضاعف برای تولیدکنندگان شده است. سرانجام، از مهم‌ترین موضوعاتی که در تحقیقات قبلی به‌طور جدی مورد توجه نبوده‌است و مورد تأکید کشاورزان ارگانیک‌کار مورد مصاحبه در این تحقیق بوده است موانع مرتبط با تولید می‌باشد که شامل مشکل در بسته‌بندی محصولات، نبود ماشین‌آلات پیشرفته کشاورزی، نبود مکان مناسب برای کشت محصول، عدم حمایت بیمه جهت پرداخت خسارات گوناگون و بروز اتفاقات غیرمنتظره در فرآیند تولید



ارگانیک را شناسایی و به‌عنوان یک سند راهبردی و پایدار به متقاضیان تولید محصولات ارگانیک معرفی کرده و از آنان حمایت نماید.

(مروری بر رویکردهای غالب). چاپ ۱، موسسه فرهنگی منادی تربیت. تهران.

۸- شفیعی، م. و شقاقی، ع. ۱۳۸۲. *استراتژی افزایش مشارکت موثر و رقابتی بخش صنایع کوچک و متوسط در توسعه اقتصادی و صنعتی جمهوری اسلامی ایران*. چاپ ۲، موسسه خدمات فرهنگی رسا. تهران.

۹- شیری، ن. و پاپ‌زن، ع. ۱۳۹۱. *بررسی موانع و مشکلات توسعه کشاورزی ارگانیک*. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۱، (۱): ۱۲۶-۱۱۳.

۱۰- عربی، ا. ۱۳۹۴. *بررسی موانع راه‌اندازی کسب و کارهای جدید*. فصلنامه اقتصاد، کار و جامعه، (۱۷۹): ۷۱-۵۲.

۱۱- کریمی، ا.، صدیقی، ح. و بابایی، ع. ۱۳۸۹. *بررسی موانع پیش‌برد کشاورزی ارگانیک از دیدگاه کارشناسان وزارت جهاد کشاورزی*. مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، (۲): ۲۴۲-۲۳۱.

۱۲- کریمی، س. ۱۳۹۶. *کشاورزی ارگانیک، فرصتی برای کشاورزی ارگانیک*. نشریه کارآفرینی در کشاورزی، (۳): ۲۳-۱۳.

۱۳- کیانی، غ. و لیاقتی، ه. ۱۳۸۷. *تحلیل شرایط اقتصادی تبدیل کشاورزی رایج به کشاورزی ارگانیک با استفاده از مدل برنامه‌ریزی خطی پویا*. مجموعه مقالات دومین همایش ملی کشاورزی بوم‌شناختی، گرگان.

- به‌دلیل کمبود منابع آبی در کشور و لزوم بهره‌وری و بهینه مصرف، لازم است جهاد کشاورزی و سازمان‌های مسئول آب و خاک کشور، زمین‌ها و موقعیت‌های مکانی کشت محصولات و تولیدات

## منابع

۱- احسانی‌فر، ت.، رستمی، ف.، نادری، ن. و رضایی، ب. ۱۳۹۵. *بررسی موانع و راهکارهای توسعه کارآفرینی در بخش کشاورزی*. نشریه کارآفرینی در کشاورزی، (۲): ۱۵-۱.

۲- امیری، م.، زالی، م. و مجد، م. ۱۳۸۸. *بررسی محدودیت‌های راه‌اندازی کسب و کارهای نوظهور*. نشریه توسعه کارآفرینی، ۱ (۳): ۸۱-۱۰۲.

۳- پاسبان، ف. ۱۳۹۵. *آنچه جهان را به سمت کشت ارگانیک سوق می‌دهد/ الزامات توسعه کشت ارگانیک*. قابل دسترسی در سایت: <http://iana.ir> (بازیابی از اینترنت تیرماه ۱۳۹۷).

۴- پاکویان، ح. ۱۳۹۱. *بررسی و مطالعه کارآفرینی و علل و عوامل ترس از راه‌اندازی کسب و کار جدید در ایران*. کنفرانس ملی کارآفرینی و مدیریت کسب و کارهای دانش‌بنیان، بابلسر، شرکت پژوهشی طرود شمال.

۵- جوادی، ع. و یعقوبی، ج. ۱۳۹۱. *موانع تولید محصولات ارگانیک از دیدگاه کارشناسان جهاد کشاورزی*. نشریه دانش کشاورزی و تولید پایدار، ۱: ۶۸-۵۷.

۶- زالی، م. و رضوی، م. ۱۳۸۷. *پژوهشی در زمینه: موانع توسعه کارآفرینی در ایران*. تهران: دانشگاه تهران، دانشکده کارآفرینی.

۷- شعبانعلی فمی، ح.، قاسمی، ج. و محمدزاده نصرآبادی، م. ۱۳۸۷. *نظام‌های کشاورزی پایدار*

19. Khaledi, M., Gray, R., Weseen, S., and Sawyer, E. 2007. *Assessing the Barriers to Conversion to Organic Farming: An Institutional Analysis*, Department of Agricultural Economics University of Saskatchewan.
20. Salazar, R.C. 2005. *Social and institutional opportunities and constraints of organic agriculture in the Philippines*, Stuttgart - Hohenheim, October 11-13.
21. Sharifi, O., Sadati, S.A., Rostami, F., Sadati, S.A., Mohamadi, Y., and Taher Tolou Del, p. 2010. *Barriers to conversion to organic farming: A case study in Babol County in Iran*, African Journal of Agricultural Research. 5(16): 2260- 2267.
22. Sterrett, S., Groover, G.E., Taylor, D.B., and Mundy K. 2005. *Describing Organic Agriculture Production in Virginia Results of the 2004 Farm Survey Virginia, s Rural Economic Analysis Program*, Department of Agricultural and Applied Economics, College of Agriculture and Life Sciences, Virginia Tech.
- ۱۴- مردای، ژ.، حیدری، ح.، عزیزی، م. و یعقوبی فرانی، ا. ۱۳۹۰. تحلیل جایگاه کشاورزی ارگانیک به عنوان بستر توسعه پایدار کشاورزی. مجموعه مقالات دومین همایش ملی توسعه پایدار روستایی، همدان، دانشگاه بو علی سینا.
- ۱۵- هاشمی نژاد، آ. و رضوانفر، ا. ۱۳۸۹. بررسی موانع و مشکلات کشاورزی ارگانیک از دیدگاه تولیدکنندگان محصولات ارگانیک شهرستان روانسر استان کرمانشاه. مجموعه مقالات شفاهی اولین کنگره چالش‌های کود در ایران: نیم قرن مصرف کود، ۱۰ و ۱۲ اسفند ماه.
- ۱۶- هیئت استانداردهای ملی ارگانیک آمریکا. ۲۰۰۵. به نقل از انجمن ارگانیک ایران. قابل دسترسی در سایت: [www.iranorganic.org](http://www.iranorganic.org) (بازیابی از اینترنت تیرماه ۱۳۹۷).
17. World Bank Group. 2017. available at: [www.worldbank.org/en/country/iran](http://www.worldbank.org/en/country/iran) (retrieved august 2018).
18. IFOAM. 2008. *Definition of Organic Agriculture*. Available at: [www.ifoam.org](http://www.ifoam.org) (retrieved august 2018).



Gorgan University of Agricultural  
Sciences and Natural Resources

*Journal of Entrepreneurship in Agriculture* Vol. 5(2), 2018

<http://jead.gau.ac.ir>

DOI:

## **Identifying Barriers to Establishing Organic agricultural Businesses in Iran (Case Study: Organic agricultural Units in Tehran Province)**

**M. Dehnamaki<sup>1</sup>, \*M. Farhadi Nejad<sup>2</sup> and M. Modarresi<sup>2</sup>**

<sup>1</sup>M.Sc. Student of Entrepreneurship, Management and Administrative Sciences, University of Semnan,

<sup>2</sup>Assistant Prof., Management and Administrative Sciences, Semnan University, University of Semnan

Received: 25/06/2018; Accepted: 14/09/2018

### **Abstract**

Today, the agricultural sector has slightly increased its production to meet the ever increasing demand for food due to the rapid growth of human societies by expanding new science and technology. But this increase in production has caused environmental problems, the destruction and contamination of water and soil resources and the development of various diseases. In order to solve these problems, organic agriculture is considered as one of the sustainable agricultural systems. But, despite the many benefits, setting up organic agriculture is facing many barriers among farmers. The present study identifies obstacles to the establishment of organic agriculture businesses. In this regard, qualitative research method and 12 deep interviews with organic producers were used. Interview analysis was also conducted through open and pivotal coding. Research findings showed that from the viewpoint of organic producers, there are barriers such as financial, legal and administrative, institutional and supportive, educational, cultural, personal, marketing and work environment and production-related barriers. At the end, it is recommended on the importance of setting up and protecting organic agriculture is recommended.

**Keywords:** Organic agricultural, Barriers to setting up, Barriers to agricultural business, Business barriers

---

\*Corresponding author: [farhadi@semnan.ac.ir](mailto:farhadi@semnan.ac.ir)

